

Prens Sebahattin'den Beşir Fuat'a Bölünmüş Kaderlerin Romanını Yazmak

SARPHAN UZUNOĞLU

Türkiye'nin siyasi tarihini okumanın bir yöntemi de Osmanlı'dan bu yana 'sürgünlerinin' tarihini okumaktan geçer. Bu ülkede, siyasi iktidarın yaşı kadardır sürgünün, dönüşün ve dönemeyişin yaşı.

Murat Gülsoy'un Gölge ve Hayaller Şehrinde isimli Can Yayınları tarafından yayınlanan kitabı, Türkiye'nin 'sürgünler tarihine' eşlik ediyor. Üstelik, en bilindik sürgünlerimizin ülkesi Fransa'dan dünyanın en karmaşık sırası İstanbul arasında tesbih gibi dizilmiş bir olay dizisi üstünden.

Kitap günümüz Türkiye'sini de açık biçimde ndiron Osmanlı tarihinin en kara dönemlerinden birinin hemen ardından gelen Meşrutiyet'in ilanı ve onu takiben Fransa'da bir gazetenin Türkiye'de olan biteni birinci elden aktarmak için İstanbul'a yolladığı bir gazetecinin başından geçenler üzerine kurulu. Bu maceranın içine atılan gazetecinin en temel 'sıkıntısı' ise kimliğidir. O Fuat olarak doğan ama Franck Chausson adıyla Fransa'da yaşamaya mahkum edilen biri. O, bu topraklarda iktidarın kustuğu kinin nehrinde dünyanın başka topraklarına sürüklenmiş ve oraya da asla kök salamamış biri. Bu yönüyle Gülsoy'un bundan önceki tüm karakterleriyle birleşiyor. Zira Gülsoy'un karakterlerinin ortak noktası budur: Rahatsızlık ve durduğu yerden memnun olamama.

Bu büyük rahatsızlığı bazen ölmesini bekledikleri birinin başında hisseder Gülsoy'un karakterleri bazen, sevmedikleri birini sever gibi yaparken. Yazarın bu seferki karakteri ise doğduğu, ayrıldığı ve geri döndüğü İstanbul'la büyüdüğü Fransa arasında sağa sola çarpılırken parçalara ayrılan biri. Kimliğiyle arasındaki bağları onu hayata bağlanmaktan da hayattan ayrılmaktan da alıkoyan biri.

Vaktiyle Stuart Hall kimlik meselesini şöyle ele almıştı: . (Kimlik) her ne kadar mutlak olarak sana aitmiş, senden geliyormuş gibi görünse de, aslında hiç de öyle değildir. Etrafındakilerle aranda durmadan devam eden bir konuşma halinin ürünüdür kimlik. Aslında sen, onların seni gördüğü kişisindir kısmen. *

Murat Gülsoy'un Fuat'ı ise kimliğini ararken Batı ile Doğu arasında kaybolması beklenirken Gülsoy'un üstün çabalarıyla modern ile pre-modern arasında kalıyor. 1908'in İstanbul'una kadar geri döndüğümüzde herkesin bize göstermek istediği, çoğunluğu Tanzimat Fermanı'ndan bu yana devam eden "Modernizm Batı'dır" tezinin reddiyesi olarak yazılmış bir roman var ortada. Çünkü Fuat 1800'lerin sonu ve 1900'lerin başını yaşamış 'herhangi biri' olmaktan çok ilk Türk Materyalisti Beşir Fuat'ın oğlu. Çoğunlukla intihar, bunalım ve materyalizm üzerine üretilen çoğunluğu pek sıkı tezlerin muhatabı olan bu adamın oğlunun hikayesini yazanın Murat Gülsoy olması aslında şaşırtıcı değil.

Gülsoy bundan bir önceki kitabı Nisyan'da bu tür 'bağlantılar' üzerine yazacağını sinyalin vermişti. Hatta Ayfer Tunç'la birlikte yaptıkları sohbetlerde de Beşir Fuat'ın adını sık sık anıyordu. Gülsoy Cumhuriyet Gazetesi'ne verdiği röportajda Beşir Fuat'a olan ilgisinin, Beşir Fuat'a sık sık atfedilen delilikle ilişkisini şöyle ele alıyor:

Aklın sınırları aynı zamanda anlatının sınırlarına karşılık geliyor benim için. Hikâyenin sınırları da her zaman ilgim çeken, beni heyecanlandıran bir konu olduğu için bu romanda bu temalar yine üst üste geldi. **

Stuart Hall'a tekrar döndüğümüzde bir kimlik olarak deliliğin de çoğunlukla başkalarının bize dair 'bakış açıları' olduğunu söylemek belki de uygun düşebilir. Her ne kadar etnik yahut fiziksel özelliklerimiz gibi ifadesinin politik hatları üstünde durulmasa da 'delilik' meselesinin politik özünden kaçamayız. Tıpkı, ulussuzluk yahut geçmişsiz ve bugünsüz bırakılmışlık arasında sıkışıp kalmış Fuat'ın hikayesinde olduğu gibi.

Gülsoy'un baş karakterinin temel sancılarında biri de dönemin erken yaşta sürgün edilmiş ya da farklı nedenlerle ülkeyi terk etmek zorunda kalmış tüm diğer insanları gibi yaptığı işlerin daima kimliğiyle bir çatışma teşkil etmesi. Örneğin Fuat Fransa'da hayatını Latince öğreterek kazanıyor ve yolu sonradan gazeteciliğe düşüyor. Gazetecilik hayatının 'en önemli tecrübesi' ise onu zorunlu olarak ayrıldığı topraklara geri getirmek oluyor.

Beşir Fuat'ın yaşadığı ve Batı Kültürü'nün Tanzimat Aydını üzerinde yarattığı 'bireysel yıkımın' bir başka benzerini Beşir Fuat'ın modernliğin coğrafyasızlaştığını açıkça bizi hissettiren oğlunda başka bir biçimde ortaya çıktığını görüyoruz. Bu yıkım, en yakın dostlarıyla bile içinden geldiği siyasi/kültürel kodların yarattığı kimliğini uzun yıllar sonra çıktığı bir seyahat aracılığıyla paylaşan bir adamın yıkımı. Tam da bu nedenle zaman ve mekan bağımlılığının son derece yüksek olduğu iletişim şartlarında, oldukça gerçekçi bir kişilik analizi yapmak için de kullanılabilir bir materyal sunuyor okuyucuya.

Fuat'ın arkadaşına yazdığı mektupların her biri, günlük niteliği taşıdığı kadar çıktığı yolculuğun özgüveniyle kimliğini beyanı anlamına da geliyor. Kitabın en önemli meselesi kimlik, peki Fuat kendini nasıl tanımlıyor diye sordüğümüzde da kitaptaki en belirgin tansiyon olarak, Fuat'ın kendinin tüm kötü özelliklerinde atalarına yansıttığı 'Barbar Türk' olma refleksini görüyoruz.

Annesi ve tanımadığı babası arasında sıkışıp kalan kimliğin bir parçası 'ezen' bir parçası ise 'ezilen' tarafta kalıyor. Kuzguncuk'tan ayrılmalarına neden olacak kadar onları 'kimlikleri' nedeniyle ezen, annesini Fransa'ya kadar sürükleyen 'hakim kimlik' onun laneti. Lanet tespitime yazar da katılıyor olacak ki Cumhuriyet'teki röportajında şu cümleyi kullanıyor: Yıllarca önce yapılmış bir fetih ya da bir katliam ile bir ilişki kurarak kişinin kendi benliğini inşa etmesi bana çok hastalıklı bir durum olarak görünüyor.

Elbette burada yazar, Türkiye'nin yakın dönem tartışmalarının tamamı üzerinden, özellikle 2000'lerde politize olmuş benim kuşağımın şu anda içine düştüğü politik krize dair bir tespit de sunuyor olabilir. Zira kendisine kafa kağıdında sunulmuş kimliğin yanı sıra ailesince aktarılmış kimliğine dair de sorgulama içerisinde olanlar için bu arada kalmışlık meselesinin Barbar Türk gibi ifadelerle çözülemeyeceği ve dahi insanın geçmişin günahları üzerinden kendini tanımladığı sürece geleceğin 'sevapları' ile arasına mesafe koyacağı ortada. Zira tüm stereotiplerin kimliğin ta kendisi üzerinde yarattığı

tahribata işte tam da o zaman iyice destek vermiş olduğumuzu Gülsoy'un karakterinde iyice görüyoruz. Yalnızca yaşadığı zaman ve mekanın kimliği üzerinde belirleyici olduğunu varsayan bir karakterin, ailesinin 'kim' olduğu ve 'ne' düşündüğü gibi sorularla karşılaştıkça verdiği tepkiler kimlik meselesinin karmaşasına bizi davet ederken Stuart Hall'un yolundan daha engebeli ve dolambaçlı bir yola gitmeden bu işi çözemeyeceğimizi bize anımsatıyor.

Kitaptaki politik bakımdan en ilginç bölüm ise Prens Sebahattin ile ilgili olan denebilir. Sosyoloji alanında çalışma yapan ilk Türk aydınlarından biri olan ve Adem-i Merkeziyetçilik adını verdiği siyasi düşünceyi savunan Prens Sabahattin'i, Gülsoy'un kitabından ayrı bir çerçevede yazmak gerekir elbette; ancak günümüz Türkiye'sinin merkez sağının 'ideolojik dedesi' olarak Prens Sebahattin, aslında kitabın meselesinin en açık anlatıcısı konumunda. Aslında prens dahi olmayıp Avrupa'da itibar için bu ismi kullanan Sebahattin'in sultanzâdelik ile prenslik arasına sıkışmış karakteri ve Türkiye'ye döndüğünde de siyaseten kaldığı 'aradalık' hali, Batılılık meselesi ile Modernizm meselesini kavuşturduğumuzda karşımıza nasıl bir araf çıktığını hepimize bir kez daha kanıtlıyor.

Kitap: Gölgele ve Hayaller Şehrinde/ Murat Gülsoy/ Can Yayınları/ 300 s.

*

<http://birdirbir.org/stuart-hall-21-yuzyil-insaninin-prototipi/>

**

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kitap/62277/Murat_Gulsoy_dan__Golgeler_ve_Hayaller_Sehrinde_.html

Mesele Dergisi'nin 90. sayısında yayınlanmıştır.